

Голові Спеціалізованої вченої ради
Д 35.052.27
Національного університету
«Львівська політехніка»
д.е.н, професору
Подольчаку Н. Ю.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Лозинської Тамари Миколаївни на дисертаційну роботу Стеців Ірини Семенівни «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни», подану до захисту на засідання Спеціалізованої вченої ради Д 35.052.27 Національного університету «Львівська політехніка» на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Актуальність теми дослідження. Світова криза останніх років значно загострила проблеми продовольчої безпеки, підкресливши системні прогалини у державному управлінні. В Україні реалізація економічного механізму управління продовольчою безпекою стикається з низкою концептуальних проблем, зокрема нестабільністю нормативно-правової бази, низькою ефективністю державного регулювання, інституційною слабкістю та відсутністю системного підходу до побудови державної продовольчої політики. Ці фактори, поряд із відсутністю обґрунтованої системи моніторингу, призводять до високого рівня бюрократії та корупції, що додатково ускладнює забезпечення стійкості продовольчої системи. Ефективний моніторинг економічного механізму державного управління є ключовим для оцінки ефективності використання державних ресурсів і своєчасного коригування політики, особливо в умовах кризи, спричиненої війною в Україні. Проте, в Україні приділяється недостатньо уваги створенню такої системи моніторингу, оскільки питання продовольчої безпеки часто відходить на другий план порівняно з іншими економічними та політичними проблемами, такими як економічна стабільність або обороноздатність. Це свідчить про необхідність перегляду підходів до державного управління та обґрунтування теоретико-методологічних і практичних засад для розроблення та функціонування дієвої системи моніторингу продовольчої безпеки, що лягло в основу дослідження дисертантки, тому вважаю роботу Стеців І.С. актуальною і важливою для галузі державного управління.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних робіт Національного університету «Львівська політехніка» та «Національної металургійної академії України», зокрема: «Розвиток смарт-спеціалізації «креативні індустрії» у Львівській області» (№ ДР 0123U100401), у межах якої дисертантка сформувала ключові імперативи розвитку цифрової освіти та ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки (акт про впровадження від 04.04.2024 р)

«Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (№ ДР 0107U001146), у межах якої досліджено застосування інструментарію економічної діагностики суб'єктів підприємництва в умовах глобалізаційних процесів, що дозволило дисертантці розробити методику регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою; «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (№ ДР 0116U006782), в межах якої дисертанткою сформовано індикатори ефективності системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (довідка про впровадження № 259 від 10.11.2020 р.).

Обґрунтованість наукових положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Стеців Ірини Семенівни характеризується змістовністю, логічністю побудови викладеного матеріалу, системністю та обґрунтованістю висновків та практичних рекомендацій результатами емпіричних досліджень. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження докторанткою використовувався методологічний комплекс принципів, прийомів, загальнонаукових, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового пізнання, фундаментальні положення сучасних економічних концепцій, теорії систем та державного управління, зокрема теоретичного узагальнення та абстрактно-логічний, структурно-логічний аналіз, ретроспективний аналіз, фінансово-економічний та статистичний аналіз, стратегічний SWOT-аналіз, контент-аналіз для дослідження тенденцій та патернів державної продовольчої політики, кореляційно-регресійний аналіз, фрактальний, узагальнення, групування і систематизації, моделювання, графічний для узагальнення та наочного представлення результатів дослідження. Статистичну та інформаційну основу дослідження забезпечили законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, укази Президента України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міжнародних баз даних, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерства соціальної політики, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, вітчизняних та міжнародних організацій. Під час дослідження проаналізовано наукові джерела, які відображають напрацювання провідних українських і зарубіжних вчених з проблем державного управління продовольчою безпекою.

Достовірність та наукова новизна одержаних дисертанткою результатів полягає у концептуальному, теоретико-методологічному та методико-прикладному вирішенні науково-прикладної проблеми розроблення системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. У роботі отримано такі основні наукові результати, які характеризують новизну виконаного дослідження:

вперше розроблено:

- концептуальний підхід до визначення сутності понять державне управління продовольчою безпекою, економічний механізм державного управління продовольчою безпекою, система моніторингу економічного механізму державного управління

продовольчою безпекою, що базуються на концептуальній моделі дефініції даних понять, де державна політика визначає вектори державного управління, державне регулювання – правопорядок державного управління, публічне адміністрування – відкритість та прозорість державного управління. Запропоновані визначення даних понять є валідними щодо концептуального визначення державного управління у широкому розумінні та базуються на врахуванні дихотомічного розподілу окремих ознак, а відтак забезпечують можливість чіткої ідентифікації державного управління продовольчою безпекою країни та економічного механізму державного управління продовольчою безпекою при дослідженні їх ефективності, а також визначення та формування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою (с. 61-65);

- сферичну модель індикативної системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що розроблена із врахуванням програмно-цільового підходу, забезпечує впорядкування усіх елементів системи, дозволяє моніторити весь набір індикаторів, сприяє комплексній взаємодії між усіма елементами системи у розрізі складових продовольчої безпеки та визначенню рівня ефективності реалізації економічного механізму державного управління, що у свою чергу дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розробки державної продовольчої політики, сприяє контролю її ефективності, раціональному плануванню та розподілу національних обмежених ресурсів, підвищенню легітимності та прозорості урядових дій та відповідальності перед громадськістю (с. 335-340);

- мультиструктурну нейромережеву модель системи громадського моніторингу функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни, що забезпечує формування горизонтальних (користувацьких) та вертикальних (системних) інформаційних потоків та дозволяє моніторити функціонування відповідних органів державної влади, законодавства та програм державної підтримки, спрямованих на реалізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, у розрізі відповідних показників впливу на стан продовольчої безпеки (фізичної та економічної доступності продовольства, його якості та безпеки, а також стійкості та адаптивності природних ресурсів) з регіональним розподілом показників. Такий підхід дозволяє здійснювати громадський онлайн моніторинг функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою в реальному часі, оперативно реагувати на наявні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання для подолання продовольчої кризи та попередження її виникнення у майбутньому (с. 423-433);

удосконалено:

- підходи до формування ефективної моделі реалізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, що базуються на покращенні синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, формуванні певного набору інструментів, спрямованих на досягнення кількісно виражених цілей та завдань, вибору об'єкта та суб'єкта, методу впливу в межах дії економічного механізму, а також індикаторів для моніторингу показників, що свідчать про виконання поставлених цілей та завдань. Такий підхід дозволить адаптувати економічний

механізм відповідно до динамічних змін у середовищі, забезпечить підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управлінських процесів (с. 70-72);

- підходи до формування адаптивної нейромережевої моделі взаємозв'язку індикаторів моніторингу економічного механізму із системою державного управління продовольчою безпекою, де взаємозв'язки між умовними нейроконтролерами становлять нейромережу, яка синхронізує усі можливі виявлені відхилення перетворюючи їх у необхідні зміни у системі моніторингу. Такий підхід дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрощує пошук нових інструментів економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, підсилює вплив заходів державного управління, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та сприяє попередженню продовольчої кризи (с. 104-108);

- методологію дослідження міжнародного досвіду застосування та розвитку економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Застосування запропонованого підходу до вивчення міжнародного досвіду державного управління дає змогу відтворити модель його розвитку у досліджуваних країнах, візуалізувати отримані результати і виявити вірогідні закономірності, зокрема, дослідити вплив наявних регламентів та органів державного управління, а також напрямів державної політики на окремі складові продовольчої безпеки і її результативний показник у конкретний період часу, а також систематизувати інформацію за необхідними параметрами з метою прийняття управлінських рішень щодо імплементації передового міжнародного досвіду в Україні (с. 114-120);

- методику обґрунтування регіональної пріоритетності активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, яка інтегрує інформацію, що враховує не лише стан харчової промисловості у розрізі найбільш постраждалих регіонів, але і пріоритетність державної підтримки стратегічно важливих регіонів України для забезпечення продовольчої безпеки на міжнародному рівні. Охарактеризовано 4-ри умовні типи областей за двома коефіцієнтами регіональної пріоритетності та візуалізовано 3 рівні регіональної пріоритетності за цих умов. Запропоновано використовувати рейтинговий коефіцієнт регіональної пріоритетності у системі моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою для дослідження змін у пріоритетах державної підтримки за рахунок різних факторів, що сприятиме реалізації раціонального підходу до розподілу та використання обмежених фінансово-економічних ресурсів держави для забезпечення продовольчої безпеки (с. 174-182);

- підходи до моделювання детермінантних факторів для побудови системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, зокрема розроблено причинно-наслідкову модель дослідження проблеми зниження глобального індексу продовольчої безпеки, динамічну регресійну модель для кількісної оцінки впливу факторів на стан продовольчої безпеки, запропоновано використання дводольного орієнтованого графа бінарного транзитивного відношення «виконавці-завдання» множини елементів державного управління продовольчою безпекою з метою забезпечення можливості подальшої автоматизації опрацювання великих масивів даних управлінських процесів (с. 320-335);

набули подальшого розвитку:

- підходи до удосконалення державної політики та нормативно-правового забезпечення у сфері продовольчої безпеки, що базуються на результатах SWOT-аналізу для підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та системи його моніторингу та потребує покращення координації між галузевими законами та державною продовольчою політикою, взаємодії між рівнями влади, бізнесом, громадськістю, а також міжнародними організаціями для забезпечення стійкості та розвитку продовольчої безпеки (с. 197-246; 290-296);

- підходи до забезпечення цифрової освіти держслужбовців, зокрема визначено ключові імперативи розвитку цифрової освіти та характеризувано ефекти від застосування цифрових компетентностей у практичній діяльності держслужбовців у сфері продовольчої безпеки, що сприятимуть ефективній взаємодії органів державного управління та закладів освіти для розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, ефективність якої прямо залежить від здатності державних службовців використовувати сучасні цифрові технології для спрощення процесу накопичення, обробки та зберігання інформації про процеси, що забезпечують реалізацію цього механізму (с. 266-278);

- підходи до імплементації міжнародного досвіду застосування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни в умовах протистояння критичним загрозам. Отримані результати ґрунтовного аналізу міжнародного досвіду країн, що успішно ліквідували загрози, сприятимуть розробці та впровадженню ефективних інструментів економічного механізму державного управління, покращенню синергетичності взаємозв'язку компонентів державного управління, через зазначені індикатори, що демонструють ефективність найкращих практик державного управління в галузі продовольчої безпеки. Застосування запропонованих рекомендацій дозволить підвищити ефективність економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та адаптувати його до поточних викликів з метою забезпечення продовольчого суверенітету держави (с.370-386);

- напрями активізації економічного механізму державного управління продовольчою безпекою України у воєнний та після воєнний період, обґрунтування яких зосереджено у розрізі сфер впливу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою та сфер відповідальності за активізацію економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Запропонована матриця налічує 74 базові елементи, які відповідають за активізацію та можуть бути виражені у грошових одиницях, що в сукупності складатиме загальну вартість потреби на реалізацію запропонованих заходів, кожному з елементів якої присвоюються часові параметри, що дозволяє здійснювати моніторинг активізації економічного механізму державного управління у розрізі сфер відповідальності та впливу на стан продовольчої безпеки (с. 392-415).

Повнота викладу основних положень дисертації. Результати дисертаційного дослідження вичерпно викладено у 54 наукових праці, з них 30 одноосібних, зокрема: 6 статей у періодичних виданнях, що входять до міжнародної наукометричної бази

даних Scopus, 25 статей у наукових фахових виданнях України, 1 монографія, 16 тез доповідей науково-практичних конференцій, 8 публікацій, що додатково відображають результати дисертації. Представлені до захисту результати дисертаційної роботи, дисертантка отримала особисто та відобразила у наукових публікаціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень здобувача і становлять її індивідуальний внесок.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробленні та розвитку методико-прикладного підґрунтя функціонування системи моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Окремі положення дисертації використовуються у практиці роботи органів публічної влади, зокрема Львівської обласної державної адміністрації, (довідка № 1-12/333 від 28.05.2024 р.); Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (довідка 13-25/5 від 24.05.2024 р.); Національного агентства України з питань державної служби (довідка 2-22/5 від 04.05.2024 р.); Департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації, (довідка № 02-10/1234 від 04.06.2024 р.); Державної митної служби (довідка № 3/20-1204 від 28.05.2024 р.); Червоноградської міської ради (довідка № 3/20-1247/1 від 27.05.2024 р.); Яворівської міської ради (довідка № 4032 від 29.05.2024 р.).

Результати наукового дослідження дисертантки використовують у господарській діяльності підприємства харчової промисловості України: ВП «Львівський жировий комбінат» ТОВ «Щедро» (довідка № 768/01 від 24.05.2024 р.), ТЗОВ «МВП АГРО ГРУПП» (Ужгородський олійний завод) (довідка від 24.04.2024 р.), ФОП «Мініпекарня» (довідка від 24.04.2024 р.), ТЗОВ «Іволг» ПП «Корона» (довідка від 24.04.2024 р.), ПП «Parilon» (довідка від 24.04.2024 р.).

Практичне застосування розробок дисертантки спрямоване на підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

Теоретико-методологічні та методичні результати дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Львівського фахового коледжу харчових технологій та бізнесу Національного університету харчових технологій при розробці освітньої програми 181 «Харчові технології» (довідка № 301/24 від 27.05.2024 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Докторська дисертація Стеців Ірини Семенівни є самостійним і завершеним дослідженням, розв'язує складну наукову проблему та має високу практичну цінність. Структура дисертації відповідає меті та поставленим завданням, робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 575 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 404 сторінках тексту. Робота містить 41 таблицю, 49 рисунків, список використаних джерел із 564 назв та додатків розміщених на 45 сторінках. Дисертація та реферат оформлені

відповідно до вимог Міністерства науки і освіти України. Основні положення дисертації ідентично відображені в рефераті.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту:

Ґрунтовність, методологічна чіткість та системність виконання дослідження, результати якого втілені в дисертації та виносяться на захист, відображають наукові погляди автора та обумовлюють формулювання наукових положень, частина з яких має дискусійний характер або викликає питання, які потребують додаткових пояснень. Зокрема є підстави висловити зауваження щодо:

1. Коректності та чіткості формулювання положень, які мають ознаки наукової новизни. Зокрема у п. 1 наукової новизни під рубрикою «вперше» зазначається про розроблення вихідного (концептуального) положення щодо визначення сутності зовсім різних понять і цей підхід, за твердженням автора, ґрунтується «...на моделі дефініції даних понять...». По-перше, вербальна конструкція «визначення сутності понять через модель їх визначення» є некоректною, а, по-друге, в роботі наводиться модель дефініції поняття «державне управління», а, отже мова йде саме про підхід до визначення певних понять через врахування сутності терміну «державне управління», що є більш коректним, хоча й дискусійним, оскільки наявність трьох складових в моделі виключає можливість застосування дихотомічного підходу. Швидше, тут більш доцільним буде трихотомічний підхід.

Схожі зауваження можна висловити і щодо формулювань інших положень наукової новизни. Наприклад, у п. 2 йдеться про систему індикаторів, яка «...дозволяє моніторити весь набір індикаторів...», у той час як система індикаторів дозволяє моніторити стан об'єкта моніторингу, тобто функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою.

2. Певних уточнень вимагає і пропозиція щодо розроблення нейромережевої моделі громадського моніторингу, виходячи з того, що на сьогодні відомі три види нейромереж: текстові, кодові та зображення. Це вимагало би додаткових зусиль, але без пояснення характеру нейромереж не зовсім зрозуміло, яким чином функціонуватиме запропонована модель.

3. Виходячи з того, що експерти ФАО ООН трактують продовольчу безпеку як гарантію держави щодо забезпечення потреб населення у продуктах харчування в необхідних обсягах, асортименті та якості за рахунок створення відповідних економічних умов, чи доцільно говорити про державне управління продовольчою безпекою (гарантією держави)? Можливо більш коректно було б послуговуватися терміном «державне управління продовольчим забезпеченням».

4. Не можна погодитися з тим, що автор відносить до складових державного управління публічне адміністрування, оскільки публічне адміністрування як складова публічного управління, що реалізується методами адміністративного примусу, закріпленими в інструкціях, регламентах, положеннях та інших розпорядничих документах, стосується не лише сфери державного управління, а й сфери місцевого самоврядування та громадської сфери. Тобто публічне адміністрування здійснюється у більш широкій сфері, ніж державне управління.

5. На наш погляд, в роботі також міститься ряд положень, які відзначаються певним ступенем наукової новизни і можуть претендувати на винесення їх до захисту.

Зокрема, це стосується аналітичної моделі виявлення потенційних ризиків негативного впливу митного контролю на продовольчу безпеку та ґрунтовної систематизації суб'єктів державного управління продовольчою безпекою за критерієм закріпленого функціоналу.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Стеців Ірини Семенівни «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему. У дисертації запропоновано підхід до розв'язання наукової проблеми, що має важливе значення для науки публічного управління, зокрема щодо підвищення ефективності функціонування економічного механізму державного управління продовольчою безпекою, організування безперервного спостереження за процесом використання інструментів економічного механізму з метою коригування напрямів державної політики, функціонування органів публічної влади та державних регламентів, забезпечення високого рівня продовольчої безпеки та можливості оперативного реагування на критичні загрози.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота виконана на тему «Система моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою країни» відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою КМУ № 1197 від 17.11.2021 р., а її авторка – Стеців Ірина Семенівна заслуговує на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент,
завідувач кафедри
публічного управління
та адміністрування
Полтавського державного
аграрного університету,
д. держ. упр., професор

Тамара ЛОЗИНСЬКА

Підпис Лозинської Т.М. підтверджую
Начальник відділу кадрів

